

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата педагогічних наук, доцента

Король Тетяни Григорівни

на дисертаційне дослідження

Адамової Ганни Володимирівни

**«Формування текстотвірної компетентності майбутніх філологів
у письмовому перекладі публіцистичних текстів німецькою мовою»,**

подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки.

Одним із перспективних і майже самостійних напрямків досліджень в сучасній методиці навчання іноземних мов є створення різноманітних методик формування окремих компонентів професійної перекладацької компетентності майбутніх філологів з урахуванням новітніх підходів і технологій навчання та відображення чинних вимог до підготовки майбутніх фахівців європейського рівня у цій галузі. Адже в сучасному глобалізованому суспільстві перекладацькі послуги користуються неабияким попитом й покликані забезпечити ефективну комунікацію в різних сферах діяльності людини. Попри значну кількість вітчизняних і зарубіжних розвідок у саме цьому або дотичних напрямках, однакості й послідовності дослідників щодо змісту й методів навчання перекладу не спостерігається. Зокрема, проблема підвищення ефективності навчання майбутніх філологів як міжмовних і міжкультурних посередників, здатних здійснювати еквівалентний, адекватний та оперативний письмовий переклад текстів різних стилів і жанрів, у різних галузях й мовних парах набуває все більшої актуальності.

З огляду на це виникає потреба в розробці дієвої методики послідовного формування текстотвірної компетентності майбутніх філологів у процесі університетської підготовки як необхідної передумови успішної реалізації ними письмового перекладу в майбутній професійній діяльності. Саме до праць такого спрямування й належить рецензована дисертаційна робота Адамової Ганни Володимирівни, яка обговорюється сьогодні.

Її актуальність та своєчасність підкріплюються вибором публіцистичних текстів як об'єктів перекладу, що репрезентовані різноманітністю можливих тематик та жанрів з відповідними логіко-структурними, стильовими, граматико-синтаксичними й лексичними особливостями та сфокусованістю на мовній парі німецька – українська.

Про актуальність обраної теми дослідження «Формування текстотвірної компетентності майбутніх філологів у письмовому перекладі публіцистичних текстів німецькою мовою», поданої до захисту, свідчить її зв'язок з планом проведення наукових досліджень кафедри англійської філології та методики

навчання англійської мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретичні та методичні засади навчання іноземних мов здобувачів освіти різних рівнів» (номер держреєстрації 0123U101887).

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

До найвагоміших здобутків дисертаційного дослідження, варто зарахувати *теоретичне обґрунтування й експериментальну перевірку* ефективності запропонованої методики формування текстотвірної компетентності майбутніх філологів в письмовому перекладі німецькомовних публіцистичних текстів українською мовою, що базується на логічно вибудованій системі вправ, укладених на автентичному й актуальному матеріалі.

3. Нові факти, одержані здобувачем.

Дисертація Анни Володимирівни Адамової є комплексним самостійним дослідженням, положення якого характеризуються належним рівнем **наукової новизни**. Зокрема, особистий внесок дисертантки у вирішення обраної методичної задачі, полягає в тому, що:

– *вперше* теоретично обґрунтовано й розроблено методику формування текстотвірної компетентності майбутніх філологів у письмовому перекладі німецькомовних публіцистичних текстів українською мовою, що передбачає поетапне формування виокремлених текстотвірних навичок й умінь; розробку й застосування системи вправ, яка корелює з відповідними етапами реалізації перекладу й охоплює три підсистеми вправ, спрямованих на аналіз особливостей публіцистичних текстів німецькою мовою, формування та розвиток навичок і вмінь письмового перекладу публіцистичних текстів; циклічну реалізацію запропонованої моделі організації навчання з поступовим нарощуванням труднощів та варіюванням цільових навичок й умінь;

– *уточнено* структуру та зміст текстотвірної компетентності майбутніх філологів у письмовому перекладі крізь призму знань, навичок і вмінь;

– *удосконалено* принципи та критерії відбору навчального матеріалу (німецькомовних публіцистичних текстів різних жанрів), принципи формування текстотвірної компетентності майбутніх філологів у письмовому перекладі публіцистичних текстів з німецької мови українською (дидактичних та методичних), критерії оцінювання текстів перекладу українською мовою як показників рівня сформованості текстотвірної компетентності в письмовому перекладі публіцистичних текстів;

– *подальшого розвитку* набуло питання визначення ролі й місця текстотвірної компетентності у загальній структурі професійної компетентності в перекладі.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки й методичні рекомендації, укладені Ганною Володимирівною, є доволі аргументованими й переконливими. У роботі обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, коректно визначено його об'єкт, предмет, мету й завдання. Достовірність отриманих авторкою результатів досягається шляхом належного теоретичного обґрунтування та подальшої практичної реалізації методики формування текстотвірної компетентності майбутніх філологів у письмовому перекладі німецькомовних публіцистичних текстів українською мовою, застосуванням цілого комплексу взаємопов'язаних теоретичних й емпіричних методів дослідження, широкою апробацією одержаних результатів та впровадженням їх в освітню практику 4 закладів вищої освіти України.

У процесі написання роботи дисертантка опрацювала значний обсяг літературних джерел (394 найменування, із них 176 – іноземними мовами), що дозволило всебічно й комплексно розглянути ключові аспекти досліджуваної проблеми.

Результати дослідження висвітлено в 14 наукових публікаціях здобувачки, серед яких: 5 статей – у фахових педагогічних виданнях України, 1 стаття – у закордонному виданні, 2 статті – у нефахових виданнях України, матеріали 5 доповідей на наукових конференціях різного рівня та 1 навчально-методичний посібник. Науковий рівень дисертації не викликає жодних сумнівів та засвідчується доцільним оперуванням необхідним категоріальним апаратом і теоретичними положеннями, а також задіянням релевантних методів наукового пошуку.

5. Значення отриманих автором результатів для науки і практики.

Аналіз дисертаційного дослідження Ганни Володимирівни Адамової свідчить про його наукову виваженість, очевидну теоретичну й практичну значимість у контексті сучасної вітчизняної методики навчання іноземних мов та перекладу.

Так, **теоретичне значення** проведеного дослідження полягає в обґрунтуванні моделі формування текстотвірної компетентності майбутніх філологів в письмовому перекладі німецькомовних публіцистичних текстів українською мовою, а також поетапної системи вправ для її реалізації в умовах сучасних вітчизняних ЗВО.

Практичне значення одержаних результатів криється у: відборі автентичного навчального матеріалу, розробці комплексів вправ на його основі, укладанні методичних рекомендацій для викладачів щодо формування текстотвірної компетентності майбутніх філологів у письмовому перекладі німецькомовних публіцистичних текстів українською мовою, підготовці навчально-методичного посібника.

6. Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Рецензована дисертація загальним обсягом 266 сторінок має типову структуру, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і 9 ілюстративних додатків, вирізняється чіткістю й логічністю викладу та узгоджується з визначеними завданнями дослідження.

У *вступі* традиційно обґрунтовано актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження. Задля розв'язання поставлених у дисертації завдань використано сучасні методи дослідження, зокрема, *теоретичні* – аналіз сучасних вітчизняних та зарубіжних наукових джерел з перекладознавства, методики навчання іноземних мов, педагогіки, психології, лінгвістики для формулювання теоретичних передумов дослідження; вивчення нормативних документів, робочих програм для з'ясування актуальних вимог до рівня підготовки перекладачів у письмовому перекладі та рівня сформованості в них текстотвірної компетентності; моделювання освітнього процесу із застосуванням запропонованої методики; *емпіричні* – наукове спостереження за навчальним процесом у вітчизняних ЗВО; опитування студентів для окреслення діапазону їхніх інтересів в перекладі публіцистичних текстів й ефективності розробленої методики; тестування здобувачів вищої освіти для визначення рівня сформованості в них текстотвірної компетентності в письмовому перекладі в доекспериментальному та післяекспериментальному зрізах; експериментальне навчання з метою формування у студентів текстотвірної компетентності у письмовому перекладі німецькомовних публіцистичних текстів українською мовою для перевірки ефективності та дієвості запропонованої методики; метод математичної статистики – критерій ϕ^* – кутового перетворення Фішера для верифікації достовірності результатів експериментальної перевірки ефективності авторської методики.

У *першому розділі* здобувачка *цілком ґрунтовно* дослідила теоретичні передумови формування текстотвірної компетентності майбутніх філологів у письмовому перекладі німецькомовних публіцистичних текстів. У межах першого підрозділу *комплексно проаналізовано* еволюцію перекладацької діяльності у контексті основних характеристик виокремлених періодів з акцентом саме на письмовому перекладі, наведено періодизацію становлення галузі перекладацьких послуг на теренах незалежної України, шляхом проведення опитування з'ясовано місце письмового перекладу у структурі наданих перекладацьких послуг в Україні в довоєнний період та в умовах війни. Отримані дані переконливо свідчать на користь навчання письмового перекладу майбутніх філологів як найбільш доступного й затребуваного в теперішніх умовах. Певну увагу приділено дослідженням, пов'язаним з розробленням методик формування окремих компонентів перекладацької компетентності та причетних до них. При цьому *ретельно розглянуто* теоретичні моделі перекладу й підходи до їх укладання, що дозволило перейти до вивчення перекладацьких стратегій і тактик, які зумовлюють безпосередній вибір тих чи тих перекладацьких трансформацій у процесі виконання письмового перекладу.

Взаємозв'язок зазначених компонентів перекладацької діяльності унаочнено в таблиці. На цій основі виокремлено теоретичну базу подальшого дослідження, а саме: положення лінгвістичного підходу щодо перетворення тексту оригіналу в текст перекладу за допомогою перекладацьких трансформацій; комунікативного підходу щодо трактування перекладу як процесу письмової комунікації у міжмовному середовищі, що передбачає вибір перекладацьких стратегій і тактик як способу досягнення цілі; когнітивного підходу щодо необхідності врахування особливостей когнітивних процесів, які розгортаються у свідомості перекладача під час виконання перекладу; дискурсивного підходу, згідно з яким процес перекладу детермінується характером текстів та комунікативних ситуацій.

Розглянуті структури перекладацької компетентності за К. Шефнер (C. Schäffner) й А. Д. Келлі (A. D. Kelly), що містять власне текстотвірну та комунікативно-текстову субкомпетентності, та дисертаційна робота Т. І. Кавицької, безпосередньо присвячена проблемі формування текстотвірної компетентності в мовній парі українська – англійська, окреслюють вихідну позицію авторки та переконливо доводять теоретичну обґрунтованість і практичну необхідність у розробці зазначеної методики. Шляхом аналізу компонентного складу провідних на сьогодні структур перекладацької компетентності, укладених для професійних потреб з метою уніфікації підготовки фахівців в галузі (наприклад, модель ЕМТ редакції 2009 року) та для академічних емпіричних цілей (структури перекладацької компетентності за РАСТЕ Group і TransCom), *конкретизовано основне поняття дослідження «текстотвірна компетентність»* та співвіднесено її з виокремленими у зазначених структурах субкомпетентностями. Окреме місце в роботі належить аналізу структур перекладацької компетентності, запропонованих у різний час вітчизняними методистами Л. М. Черноватим та І. О. Сімковою.

Усе це дозволило визначити місце й довести вагому роль досліджуваної компетентності в зазначених структурах загальної перекладацької компетентності. Слід підкреслити, що цей підрозділ дисертації вдало проілюстровано схемами й рисунками. *Вартим всілякого схвалення є звернення Ганни Володимирівни до аналізу нормативної бази щодо регулювання перекладацької діяльності в Україні та за її межами, переліку основних вимог від роботодавців та робочих програм з відповідних дисциплін за спеціальністю 035 Філологія українських ЗВО у контексті формування текстотвірної компетентності майбутніх філологів, що забезпечує безперервність зв'язку академії й галузі.*

На основі ретельного аналізу відповідної наукової літератури укладено структуру текстотвірної компетентності крізь призму: теоретичних знань про переклад, структурні особливості текстів публіцистичного стилю й особливості їх відтворення при перекладі, перекладацькі стратегії, тактики й трансформації; текстотвірних лексичних, граматичних навичок перекладу, а також навичок вживання засобів міжфразового зв'язку, використання довідкового матеріалу й застосування перекладацьких трансформацій; текстотвірних умінь перекладу аналізу особливостей німецькомовних публіцистичних текстів та обробки інформації, поданої в них, відтворення змісту тексту оригіналу в тексті

перекладу, продукування тексту перекладу з урахуванням умов виконання перекладацького завдання, його редагування, які й мають стати об'єктами формування та розвитку у процесі навчання письмового перекладу майбутніх філологів.

Логічним продовженням дослідження стає аналіз лінгвістичних особливостей німецькомовних публіцистичних текстів у розрізі їхньої типології, жанрових особливостей, прагматичних функцій в умовах опосередкованого спілкування, специфіки логіко-сислової структури й композиційної будови. Цікавим видається обґрунтування вибору статей періодичних, зокрема газетних, видань інформаційно-аналітичного підтипу як жанру публіцистичного стилю для розробки методики формування текстотвірної компетентності майбутніх філологів у письмовому перекладі з німецької мови шляхом проведення опитування щодо вподобань та інтересів здобувачів освіти.

Позитивне враження справляє ілюстративний матеріал, дібраний авторкою з сучасних авторитетних періодичних видань, щодо композиційно-структурних, стилістичних, граматичних та лексичних особливостей німецькомовних статей, які в подальшому дозволять конкретизувати зміст відповідних вправ на формування окремих текстотвірних навичок і вмій. Розділ завершується розглядом арсеналу перекладацьких трансформацій, які мають опанувати студенти, задля адекватного й еквівалентного відтворення вищезазначених особливостей німецькомовних публіцистичних текстів в українському перекладі.

Усі ці здобутки забезпечили належне теоретичне підґрунтя для практичної розробки зазначеної методики, якій традиційно присвячено *другий розділ* дисертації. Першочергово, Ганна Володимирівна *слухно виокремила цілу низку принципів та критеріїв відбору текстового матеріалу* для навчання письмового перекладу з фокусом на формуванні текстотвірної компетентності студентів, а саме: принципи доступності, посильності та комунікативної доцільності, тематичності, взірцевості й типовості, відповідності інтересам студентів, інтегративності, систематичності і послідовності, а також критерії: автентичності, перекладацької цінності, інформативності, авторитетності джерела, жанрово-стилістичної відповідності публіцистичного тексту, емоційності та естетичної цінності. На цій основі дослідниці вдалося відібрати 53 тексти з близько 18 авторитетних німецьких періодичних видань для подальшої розробки на їх основі відповідних вправ.

Ретельно описано дидактичні й методичні принципи навчання письмового перекладу публіцистичних текстів з німецької мови українською. *До незаперечних наукових здобутків* Ганни Володимирівни Адамової належить виокремлення основних етапів формування текстотвірної компетентності майбутніх філологів, а саме: 1) *рецептивно-аналітичний етап*, спрямований на ознайомлення зі структурними та лінгвостилістичними характеристиками публіцистичних текстів й особливостями їх перекладу; 2) *трансформаційний етап*, що передбачає формування лексичних і граматичних навичок письмового перекладу публіцистичних текстів, зокрема навичок використовувати перекладацькі трансформації й вживати засоби міжфразового зв'язку;

3) *завершальний етап*, що включає власне побудову висловлювання мовою перекладу, його редагування та представлення остаточного варіанту тексту перекладу. *Неабияку практичну цінність вбачаємо* у розробці системи вправ формування текстотвірної компетентності майбутніх філологів в письмовому перекладі німецькомовних публіцистичних текстів українською мовою, представлену трьома підсистемами вправ: 1) на аналіз особливостей публіцистичних текстів, що забезпечують рецептивно-аналітичний етап; 2) на формування та розвиток навичок письмового перекладу публіцистичних текстів, які застосовуються на трансформаційному етапі; 3) на формування та розвиток умінь письмового перекладу публіцистичних текстів, які корелюють із завершальним етапом навчання.

Кожна з запропонованих підсистем містить три групи вправ, схарактеризованих крізь традиційну призму типології вправ у навчанні іноземних мов, запропоновану Н. К. Склярєнко, а саме її мету й функції, ступінь комунікативності, наявність допоміжних компонентів/елементів, спрямованість на прийом-видачу інформації, режим, місце, характер виконання, підтримка української мови у вправі, опори, ступінь керування, передбачені форма й вид контролю. *Слушним видається зауваження* дисертантки про домінування вправ певного типу й виду на окремих етапах навчання й виконання перекладу. *Позитивної оцінки заслуговують приклади розроблених вправ*, укладених на автентичному матеріалі й спрямованих на формування й розвиток відповідних текстотвірних навичок і вмінь і призначених для застосування на відповідних етапах навчання (наприклад, вправа на 2.3.1 на розвиток уживання засобів міжфразового зв'язку, наведена с. 121-122 дисертації).

Особливу увагу приділено моделі організації навчання, що спирається на детальний аналіз робочих програм відповідних навчальних дисциплін в університетах, у яких згодом було запроваджено авторську методику. Запропонована модель навчання характеризується конкретністю розподілу годин аудиторного навантаження та самостійної роботи студента з урахуванням робочої програми університету, що став базою проведення експерименту, та відображає попередньо виокремлені принципи системності й послідовності й поступового нагромадження професійної інформації. *Цінним для сучасної практики є те*, що запропонована модель організації навчання придатна для застосування в онлайн-овому, офлайн-овому та змішаному форматах.

Експериментальна перевірка ефективності розробленої методики формування текстотвірної компетентності майбутніх філологів у письмовому перекладі німецькомовних текстів українською мовою висвітлена у *третьому розділі*. У його межах дисертантка описала, організувала й зреалізувала основний природний експеримент відповідно до всіх вимог, що висуваються до такого виду дослідження. Він тривав упродовж 2021–2022 навчального року й залучив 54 студенти третього курсу Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса) спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.43 Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно), перша німецька. Отримані результати підлягали ретельному аналізу, у тому числі із застосуванням релевантних методів статистичної обробки, та подальшій інтерпретації.

Позитивної оцінки заслуговує проведення дисертанткою опитування щодо суб'єктивного ставлення учасників експерименту до запропонованої методики, що дозволило доповнити отримані кількісні показники якісними даними. Одержані результати підтверджують висновки, сформульовані авторкою роботи, доводять їх вірогідність та достовірність.

Запропонована методика емпірично підтвердила свою ефективність та була успішно впроваджена в практику освітнього процесу Житомирського державного університету імені Івана Франка, Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса), Одеського національного морського університету, Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Схвальної оцінки заслуговують методичні рекомендації, укладені Ганною Володимирівною Адамовою за результатами проведеного теоретичного дослідження та методичного експерименту, які мають всебічно сприяти належному застосуванню розробленої методики в практиці освітнього процесу. Зокрема, імпонує ідея запровадження оцінювального бланку, що має сприяти інтеріоризації критеріїв оцінювання студентами й забезпечити самостійне відстеження перебігу навчання, створюючи потенціал для рефлексії й самоконтролю.

У **висновках** до дисертації чітко викладено підсумки реалізованого дослідження, що повною мірою корелюють з поставленими завданнями.

Додатки вдало доповнюють та ілюструють основний зміст дисертації.

Обсяг і зміст рецензованої дисертації свідчать про глибокий і всебічний аналіз досліджуваної проблеми. Оформлення дисертаційної роботи відповідає чинним вимогам.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом високо оцінюючи наукове та практичне значення дисертаційної праці, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. У підрозділі 1.3 першого розділу дисертації авторка звертається до опитування цільової групи студентів з метою з'ясування їхнього кола інтересів у перекладі німецькомовних публіцистичних текстів українською мовою та апелює до одержаних результатів при виборі інформаційно-аналітичних газетних статей як основного матеріалу навчання перекладу з метою формування їхньої текстотвірної компетентності. При цьому розгорнуті результати опитування розміщено лише в Додатку Г (с. 239-241). На наш погляд, дисертація лише б виграла, якби отримані дані з певними числовими показниками були наведені й прокоментовані в самому тексті.
2. Попри той факт, що всі розроблені дисертанткою вправи базуються на текстовому матеріалі різнопланової тематики, що є беззаперечною перевагою запропонованої методики, не варто обмежуватися виключно жанром газетної статті інформаційно-аналітичного типу, оскільки, на наш погляд, формування текстотвірної компетентності передбачає першочергову здатність майбутніх

перекладачів аналізувати й відтворювати засобами мови перекладу структурно-композиційні й стильові особливості текстів різних жанрів і типів, що вимагає ознайомлення студентів і створення умов для опрацювання ними різножанрових текстів ще у процесі навчання.

3. У третьому розділі дисертації, інтерпретуючи результати післяекспериментального зрізу, Ганна Володимирівна цілком слушно пояснює порівняно низькі показники за критерієм передачі соціокультурного контексту браком відповідних вправ у запропонованій системі, якими її, на наш погляд, можливо доповнити саме за результатами проведеного експерименту вже на заключному етапі проведення дослідження.

Однак, висловлені зауваження й побажання не є принциповими та жодним чином не знижують загальної високої оцінки наукового рівня дисертаційної роботи.

8. Повнота викладення результатів в опублікованих працях

Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 14 наукових публікаціях, з них: 5 статей – у фахових педагогічних виданнях України, 1 стаття – у закордонному виданні, 2 статті – у нефахових виданнях України, матеріали 5 доповідей на наукових конференціях різного рівня та 1 навчально-методичний посібник.

9. Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

Аналіз дисертації та наукових публікацій Ганни Володимирівни Адамової, у яких оприлюднено основні наукові результати дослідження, не дає підстав припускати, що в них мають місце порушення академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація). Зокрема, у разі використання ідей, тверджень, відомостей із зовнішніх джерел інформації, робота завжди містить на них посилання, що відповідає нормам законодавства про авторське право й суміжні права.

10. Висновок.

Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційна праця Ганни Володимирівни Адамової «Формування текстотвірної компетентності майбутніх філологів у письмовому перекладі публіцистичних текстів німецькою мовою» є цілісним, творчим, завершеним, самостійним науковим дослідженням і робить вагомий внесок у розвиток сучасної методичної науки.

З огляду на актуальність обраної теми дослідження, наукову новизну, достовірність отриманих результатів та їхнє практичне значення, **дисертація Ганни Володимирівни Адамової «Формування текстотвірної компетентності майбутніх філологів у письмовому перекладі публіцистичних текстів німецькою мовою»** відповідає нормативним вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. №40 «Про

затвердження вимог до оформлення дисертацій» і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. №44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка, Ганна Володимирівна Адамова, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загального мовознавства
та іноземних мов

Національного університету
«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

Тетяна КОРОЛЬ

доктор технічних наук, професор,
проректор з наукової та
міжнародної роботи
Національного університету
«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

Олена СТЕПОВА